

Werkplaatsen 3.0

Maria Kapteijns

Verscholen tussen de gebouwen van het TU/e terrein, vlak bij het station, ligt het Grafisch Atelier Daglicht, een grafiek werkplaats die gespecialiseerd is in groot formaat grafiek, zowel in diepdruk, vlakdruk, hoogdruk, als ook textiel. Ik krijg de kans een middagje te brainstormen met Liesbeth Schreuder, de voorzitter van Daglicht en Véronique Driedonks, collega-graficus, over de functie die Grafisch Ateliers in onze huidige, snel veranderende tijd innemen.

Een Grafisch Atelier is een werkplaats voor grafici, een plek waar kunstenaars bij elkaar komen om hun werk af te drukken. Er zijn zeefdruk faciliteiten, ets-, litho- en hoogdrukpersen; materialen en gereedschappen en bovendien is er expertise aanwezig. Van oudsher zijn het daardoor knooppunten in een netwerk van kennis. Dit laatste neem ik graag als aanleiding om een stukje te schrijven, omdat juist kennisverspreiding veranderd is de afgelopen decennia: onze samenleving 1.0 is een samenleving 3.0 aan het worden met open netwerken en hybride, multi-disciplinaire kunstenaars.

Liesbeth Schreuder vertelt over de huidige open structuur van Grafisch Atelier Daglicht, waar jong en oud, autonome kunstenaars, studenten van de nabije Design Academy en zelfs af en toe architecten, door elkaar lopen. Er wordt bewust niet gestreefd naar een meester-gezel verhouding, maar naar de mogelijkheid elkaar te inspireren en de werkplaats heeft dan ook kunstenaars-ondersteuners in plaats van werkplaats meesters, waarbij er aandacht is voor nieuwe technieken en nieuwe kunstvormen. De graficus die met één techniek werkt en grote oplagen afdrukt lijkt te verdwijnen: er wordt veel geëxperimenteerd en er worden vaker unieke afdrucken gemaakt of kleine oplagen.

Liesbeth wijst me op het symposium *Analog Borders* in Den Haag op 20 mei, waar ik helaas zelf niet geweest ben, maar dat wonderwel aansluit bij mijn onderwerp. Tijdens dit symposium is ook de website van Platform Werkplaatsen gelanceerd, een samenwerkingsverband van Vlaamse en Nederlandse werkplaatsen, dat zich ten doel heeft gesteld de ontwikkelingen zichtbaar te maken: "Werkplaatsen sluiten aan bij veranderingen in de dagelijkse kunstpraktijk, creëren innovatieve toepassingen van oude en nieuwe technieken. En hun functie verschuift, van kenniscentrum naar knooppunt van kennisnetwerken. Zo ontstaan onverwachte verbindingen tussen kunst, wetenschap, bedrijfsleven en samenleving."

Grafisch Atelier Den Haag

In deze omschrijving - op de website van het symposium - wordt iets interessants toegevoegd: niet alleen de kunstenaars zijn minder grafici pur sang geworden, ook de werkplaatsen zelf gooien hun lijntjes uit naar andere gebieden. Tijdens het symposium vertelt bijvoorbeeld Kristien van den Oever over de samenwerking van het Grafisch Atelier Amsterdam met de Hogeschool Biochemie.

Deze lijntjes zijn een vanzelfsprekendheid bij werkplaatsen op locaties waar ook andere (cultuur-)initiatieven wortel schieten. In Den Bosch is het grafisch atelier aldaar omringd door expositieruimtes en een muziekzaal in het prachtige industriële pand van de Willem II Fabriek; het grafisch atelier RAAF in Breda zit in het pand van Electron, een cultuurgigant waar exposities, optredens, evenementen en festivals plaatsvinden. Een geval apart is de werkplaats in Utrecht in het Kapitaal. Wie binnenwandelt op de Plompetorengracht vindt niet alleen veel mogelijkheden om met grafiek bezig te zijn, maar ook een alternatieve VVV, een kapper, een koffiégelegenheid

met extra lekkere taart en een winkeltje vol kunstenaarsmaterialen en hebbedingetjes. Er zijn exposities, artist-in-residence-mogelijkheden en er lopen zowel designers als autonome kunstenaars rond.

Grafisch Atelier Alkmaar

Het al eerder genoemde symposium in Den Haag heeft onderdeel uit gemaakt van het Festival Analog Borders georganiseerd door het grafisch atelier Den Haag, met een expositie, masterclasses en workshops. Grafisch ateliers organiseren dus ook manifestaties en evenementen. Zo was de Grote Kerk van Alkmaar in de zomer van 2015 het toneel van een grafiek evenement, met o.a. een *Teatro Grafico*: persen waarop gewerkt werd gepositioneerd op het koor; wekelijks nieuwe tentoonstellingen; lezingen en workshops. Dit alles was mogelijk door samenwerking met andere grafiek werkplaatsen, musea, kunstenaarsverenigingen, kunstenaars etcetera.

Grafische werkplaatsen blijken in het algemeen heel actief bezig te zijn met andere cultuurparticipanten en hebben een uitgebreider werkveld dan de naam suggereert en het lijkt erop dat dit door de tijd heen toeneemt. In het Museum Arnhem is dit jaar tot en met 2 oktober een tentoonstelling over het grafisch atelier Plaatsmaken. Ik citeer van de informatie op de museumsite: "Er zijn maar weinig initiatieven in Nederland die in dertig jaar zoveel beeldende kunst activiteiten hebben georganiseerd in combinatie met een groeiend facilitair aanbod voor kunstenaars. Plaatsmaken is belangrijk voor het cultuurveld van Oost Nederland. Het is bovendien in de tijd steeds mee veranderd met de heersende tendensen: van kunstenaarsbolwerk naar een plek waar kunstenaars kunnen werken en zich verder ontplooiën..."

De grafiek werkplaatsen in Nederland zijn voor het merendeel zo'n 30 à 40 jaar oud. In deze periode is de samenleving heel erg veranderd. De kunstenaarswerkplaatsen lijken hierin prima op hun plek als 'hotspots voor creatieve zzp-ers' avant la lettre, zelforganiserend, horizontaal georganiseerd, rizomatisch, hybride en flexibel, het hele woordenboek van de hedendaagse hippe ondernemer is er op van toepassing en dat al decennia lang.

Wie met eigen ogen een grafische werkplaats wil zien, kan tijdens de Maand van de Grafiek terecht in Utrecht, Den Haag, Leeuwarden (alle drie estafettesteden), Alkmaar, Eindhoven, Arnhem, Breda, Den Bosch, Maastricht en Kampen.

Afbeeldingen:

Grafisch Atelier Alkmaar

Grafische Werkplaats Den Haag